

Termipankki

Tälle sivulle on koottu afasiaan liittyviä termejä, joihin voi törmätä esimerkiksi lääkärin tai puheterapeutin lausunnossa sekä alaa käsittelevässä kirjallisuudessa.

Lähteet:

- (1) Klippi, A., Korpijaakko-Huuhka, A-M., Lehtihalmes, M. & Rautakoski, P. (toim.). (2017). **Afasia - Aikuisiän kielihäiriöiden aivoperusta ja kuntoutus**. Gaudeamus.
- (2) Aulanko, R., Iivonen, A., Klippi, A., Vainio, M. & Aaltonen, O. (toim.). (2009). **Puhuva ihminen – puhetieteiden perusteet**. Otava.
- (3) Saano, V., Kivelä, T., Jansson M. ym. (toim). (2016). **Lääketieteen termit: Duodecimin selittävä suursanakirja**. 6. painos. Duodecim.
- (4) **Papunet 2018**. <http://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>
- (5) **Aivoliitto 2018**. <http://www.aivoliitto.fi>

A

AAC. Augmentative and alternative communication. Puhetta tukevat ja korvaavat keinot, kuten kirjoittaminen, kuvien käyttö ja tukiviittomat. Myös kommunikointiohjelmat ja kommunikointikansiot. (4). Kts. lisätietoa: <http://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>.

Afasia. Kielellinen häiriö, joka on seurausta aivojen vauriosta tai toimintahäiriöstä. Afasian oireita ovat eriaisteiset kielellisen ilmaisun ja ymmärtämisen häiriöt. (1)

Afonia. Äänihäiriö, täydellinen kyvyttömyys tuottaa ääntä. (2)

Agrammatismi. Kieliopillisten rakenteiden tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeus (1).

Aivovamma. Tapaturmaperäinen aivovaurio, joka syntyy päähän kohdistuneesta ulkoisesta voimasta (esim. isku tai äkillinen pysähdysliike) (1). Kts. lisää: <http://www.aivovaurio.fi/aivovamma>

Aivovaurio. Mistä tahansa syystä syntynyt aivokudoksen vaurio (1).

Aivoverenkiertohäiriö (AVH). Joko aivoverenkierron tilapäinen ja vielä korjaantuva häiriö (TIA) tai pysyvän vaurion aiheuttava aivoinfarkti tai aivoverenvuoto. AVH aiheuttaa aivojen toimintahäiriön, jonka seurauksena ilmenee esim. motorisia tai kielellisiä vaikeuksia (5).

Anartia. Liike- tai tuntohermojen vaurion aiheuttamasta puhe-elinten halvauksesta tai liikkeiden sujuvan yhteensovittamisen ongelmista johtuva täydellinen puhekyvyttömyys. (2)

Apraksia. Tahdonalaisten liikkeiden tuottamisen ja koordinoinnin häiriö, vaikka halvausoireita ei ole. Puheliikkeiden apraksia haittaa äänneiden äänneyhdistelmien tuottamista. (1)

Artikulaatiovirhe. Poikkeama puheen tuottamisessa, joko yksittäisen äänneen muodostamisessa tai laajemmin (2).

Atrofia. Aivokudoksen surkastuminen; solujen tuhoutuminen tai pieneminen (1).

B

Brocan alue. Vasemman otsalohkon alaosassa sijaitseva aivojen alue, tunnetaan puheentuottoalueena (2).

D

Degeneratiivinen. Rappeutumiseen tai rappeumaan liittyvä (3).

Dysartria. Puhe-elimistön halvauksesta tai puheeseen osallistuvien lihasten koordinaatiohäiriöstä johtuva puhehäiriö (1).

Dysgrafia. Keskushermostoperäinen kirjoittamishäiriö, esim. paragrafia (3).

Dysfagia. Nielemishäiriö (3). Lue lisää: <http://dysfagia.fi/>

E

EEG. Elektroenkefalografia. Aivojen tuottaman sähköisen toiminnan mittausmenetelmä (2).

Epäsana. Joukko kirjaimia, jotka muodostavat sanalta kuulostavan merkityksettömän yksikön (1).

Etenevä sujumaton afasia. Otsa-ohimolohkorappeuman kielellinen variantti, jonka oireet ovat ensisijaisesti kielellisiä. (1). Kts. lisää Muistiliiton sivuilta: <https://www.muistiliitto.fi/fi/muistisairaudet/muistihairiot-ja-sairaudet/muistisairaudet/otsa-ohimolohkorappeumasta-johtuva-muistisairaus>

F

Foneemi. Kielen äännejärjestelmään kuuluva yksikkö, jolla on merkityksiä erottava tehtävä. Merkitään vinoviivoilla, esimerkiksi /a/. (2).

Fonologinen. Kielen äännejärjestelmään liittyvä (1).

Fonologinen prosessointi. Kyky hahmottaa ja työstää kieleen liittyviä äännteitä. Fonologiseen prosessointiin liittyviä osatekijöitä ovat fonologinen tietoisuus, nopea nimeäminen ja kuulomuisti. (Lue lisää: http://www.hus.fi/sairaanhoido/sairaanhoidopalvelut/foniatria/lapsen_neuropsykologin_en_arvio/fonologinen_prosessointi/Sivut/default.aspx).

Fraasi. Yhden hengitysjakson aikana tuotettujen puhunnosten yhteispituus (2).

H

Hemiplegia. Toispuolihalvaus, hemiparalyysi (hemi=puoli, plegia=halvaus) (3).

I

ICF-luokitus. (International Classification of Functioning, Disability and Health). Kansainvälinen, kokonaisvaltainen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus. Biopsykososiaalisen näkökulman avulla voidaan kuvata, miten sairauden ja vamman vaikutukset näkyvät yksilön elämässä. Lue lisää: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus>.

Intonaatio. Kielen järjestelmän sävelkulkutyyppejä tai -malleja; puheen prosodisten tekijöiden muodostama kokonaisuus (2).

Intensiteetti. Puheen kuultu voimakkuus (2).

Interventio. Toimenpide, jolla vaikutetaan ihmisen terveydentilaan tai käyttäytymiseen (1).

IPA. (International Phonetic Alphabet). Kansainvälinen foneettinen aakkosto (2). Järjestelmässä on kuvattu kaikki maailman kielissä käytössä olevat äännteet ja niiden ääntymäpaikat (kts myös: <https://www.internationalphoneticassociation.org/content/ipa-chart>).

K

Katveoire (Myös: neglect). Oman elimistön jonkin osan/toiminnan huomiotta jättäminen; kyvyttömyys havaita jonkin kehonosan toimintahäiriötä. (3).

Keskustelunanalyysi. Laadullisen tutkimuksen menetelmä, jonka avulla tarkastellaan ihmisten välistä keskusteluvuorovaikutusta ja sen rakennetta (1).

Kielellis-kognitiiviset toiminnot. Kielellisen tiedon käsittelyn edellyttämät toiminnot (1).

Kognitiiviset toiminnot. Tiedon vastaanottoon, käsittelyyn, säilyttämiseen ja käyttöön liittyvät psyykkiset toiminnot, kuten havaitseminen, muistaminen, ajattelu ja oppiminen (1).

Kommunikaatiokeino. Keino, tapa, tai menetelmä, jolla ihminen voi viestiä toisille ihmisille (1).

Käypä hoito -suositus. Tieteellisesti perusteltu, terveydenhuollon asiantuntijoiden laatima kannanotto parhaan hoitovaihdon valitsemiseksi (1).

L

Leksikaalinen. Kielen sanastoon liittyvä (1).

M

Morfologinen. Sanan muotoon liittyvä. Sanamuodot rakentuvat vartaloista tai kannoista sekä etuliitteistä ja päätteistä (1).

MEG. Magnetoenkefalografia. Aivotutkimusmenetelmä, jossa mitataan aivotoiminnan aiheuttamia magneettikenttiä pään ulkopuolelta.

N

Neglect. Huomiotta jättäminen. Kts. katveoire. (3).

Neurodegeneratiivinen. Hermosoluja rappeuttava, etenevä sairaus (1).

Neurologinen kuntoutus. Fyysisen, älyllisen ja sosiaalisen toimintakyvyn saavuttamista ja ylläpitämistä (WHO. International classification of functioning disabilities Health ICF, WHO 2001).

Neuroplastisiteetti. Aivokudoksen muovautuvuus (1).

Neologismi. Sana kattaa alle puolet kohdesanasta, ei tarkoita mitään. Katso myös parafasia.

P

Parafasia. Puhuttaessa sana korvautuu toisella. (kts. lisää parafasialuokittelusta s. 9: https://www.aivoliitto.fi/files/1886/sanahaku_ja_nimeaminen_kroonisessa_afasiassa.pdf)

Esim. kun tavoitesana on: "koira"

- verbaalinen parafasia: merkityksellinen sana, joka ei sovi tilanteeseen: "sänky"
- semanttinen parafasia: väärä sana, liittyy merkitykseltään kohdesanaan: "hihna"
- formaalinen parafasia: sana liittyy fonologisesti (äännemuodoltaan) kohdesanaan, merkitys väärä: "kaira"
- fonologinen parafasia: sana kattaa yli puolet kohdesanasta, tarkoittamatta mitään: "koito"
- neologismi: sana kattaa alle puolet kohdesanasta, ei tarkoita mitään: "koosi"
- foneeminen parafasia: sanan äännerakenne muuttuu artikuloinnin vaikeuden vuoksi: "koora"
- visuaalinen virhe: virhetuotoksella ja kohdesanalla on visuaalinen yhteys: "susi"
- perseveraatio: juuttuminen, sana korvautuu aiemmin esiin tulleella sanalla: "kyllä-kyllä"

Paragrafia. Kirjoitushäiriö, jolle on ominaista kirjaimien, tavujen tai sanojen vaihtuminen (dysgrafian muoto) (1).

Paralingvistiikka. Puheen ei-sanalliset ominaisuudet, kuten puheen nopeus, voimakkuus, korkeus, äänen laatu, tauotus, sävelkulku, sujuvuus ja äännähdykset (2).

Peilisolujärjestelmä. Motorisista toiminnoista vastaavat aivosolut, jotka aktivoituvat joko nähdyn liikkeen tai kuullun puheen seurauksena (2).

Penumbra. Aivojen ns. puolivarjon alue, jonka solut eivät ole vielä tuhoutuneet, mutta ne ovat toimintakyvyttömiä verenkiertohäiriön seurauksena. Kyseiset solut voidaan saada toimimaan, jos verenkiertohäiriö hoidetaan riittävän nopeasti (1).

Perseveraatio. Juuttuminen. Saman toiminnon, sanan, lauseen, ajatuksen tai muun käyttäytymisen toistaminen (1). (kts. myös parafasia)

Plastisiteetti. Hermosolujen, aivojen sekä aivotoimintojen muovautuminen. (1). Katso myös neuroplastisiteetti.

Prosodia. (Kreikasta: pros+odia: "puheen laululliset ominaisuudet"). Puheen ajoitukseen, painotukseen, sävelkulkuun ja sävelkorkeuteen sekä rytmiin liittyvät ilmiöt. (2). Kts. myös suprasegmentaalinen.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot. kts. AAC-keinot.

S

Selkokieli. Sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan helpompaa ymmärtää kuin yleiskieli. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Kts. lisää: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/>

Semanttinen afasia. Kielellisten merkitysten ja suhteiden ymmärtämisen häiriö.

Sujuvuus. Sujuva puhe ei sisällä takeltelua, korjauksia tai taukoja kieliopillisesti väärissä kohdissa.

Sujumaton afasia. Puheen tuottaminen on sujumatonta. Sanahakua esiintyy runsaasti. Joko sanoja ei tule lainkaan, tai sanan sanominen vaatii ponnistelua ja kestää pitkään.

Stentti. Metallinen verkkoputki, joka asetetaan pitämään suonta auki (1).

T

Taktiilinen palaute. Lihasten kosketuksesta saatava tuntopalaute, puheessa artikulaatiolihasen alueelta (1).

Trombektomia. (Trombos: hyytymä, ektome: poisleikkaus). Verisuonitukoksen poisto. (3).

Trombolyysi. (Trombos: hyytymä, lysis: liukeneminen). Verihyytymän liukeneminen joko itsestään tai hoidon vaikutuksesta (3).

Työmuisti. Parhaillaan suoritettavien tehtävien vaatimien toimintojen ja tiedon aktivointiin vaadittava muistin kapasiteetti. (1)

V

Valkea aine. Hermokudos, joka on muodostunut valkeista hermosyökkimpuista. Välittää aivojen eri alueiden välistä informaatiota.

Vireystila. Ihmisen virkeyden aste. Valve ja uni ovat vireystilan kaksi päämuotoa (1).